

R e c e n z j a

dorobku dr Artura Lipińskiego w związku z ubieganiem się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce

W dniu 5 czerwca 2018 roku zostałem powołany na recenzenta przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów do komisji analizującej dorobek dr Artura Lipińskiego w związku z ubieganiem się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce. Moim zdaniem szczególne miejsce w dorobku Kandydata zajmuje monografia *„Prawica na polskiej scenie politycznej w latach 1989 – 2011. Historia, organizacja, tożsamość”*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2016. W związku z tym od tej właśnie książki chciałbym rozpocząć swoją recenzję.

Ta obszerna monografia (prawie 446 stron druku) została podzielona aż na osiem rozdziałów; dodatkowo książka zawiera takie standardowe elementy jak: wykaz skrótów, wstęp, zakończenie czy bibliografia. Już sam wykaz skrótów jest bardzo obszerny, gdyż zajmuje aż dwie strony (s.6 – 7). W równie obszernym wstępie (s.9 – 14) poprawnie określono cel badania oraz zakres czasowy pracy (s.10). Jak podkreślono we wstępie, rozważania autora opierają się na analizie jakościowej. Dobrze, iż we wstępie przedstawiono źródła danych uwzględnionych w badaniu (s.12). Następnie zaprezentowano układ monografii, gdzie po dwóch rozdziałach o bardziej teoretycznym charakterze następuje sześć rozdziałów ujętych chronologicznie. Może trochę szkoda, iż autor nie pokusił się o ujęcie problemowe. Z drugiej jednak strony stosunkowo duży zakres czasowy analizy (22 lata) niewątpliwie „podpowiadał” właśnie ujęcie chronologiczne.

Rozdział pierwszy to „Systemy partyjne w nowych demokracjach – przypadek Polski” (s.15 – 55). Autor wskazuje na „przewagę konfliktowych a nie konsensualnych wzorów rywalizacji międzypartyjnej” (s.19). Niestety trudno nie zgodzić się ze wskazaną konstatacją. Ciągłe jeszcze w naszym kraju władza, polityka czy szerzej rywalizacja postrzegana jest zbyt często w ujęciu zero – jedynkowym (jako gra o sumie zerowej), gdzie wygrana jednej strony nieuchronnie wiąże się z przegraną drugiej. Wyraźnie natomiast brak zrozumienia, iż niejednokrotnie obie strony mogą wygrać (*win – win*), choć oczywiście w różnych proporcjach i w różnym stopniu. W przypadku interesujących uwag o strukturze społecznej w

Polsce, obok przywołanego przez autora Jacka Wasilewskiego aż prosiłoby się o odwołanie do badań Henryka Domańskiego. Można by szerzej wyjaśnić, przywołaną przez autora, strategię „catch-all”. Autor słusznie stwierdził (s.29), iż „geneza wielu prawicowych partii wiąże się z aktywnością liderów zajmujących eksponowane stanowiska w strukturach państwowych” (jak J. Olszewski czy J. Parys). Przy określeniu polskiego systemu partyjnego jako nieskonsolidowanego (niestety słusznie w omawianym okresie) wyraźnie brak nawiązania do koncepcji teoretycznej neofunkcjonalnego paradygmatu elitystycznego (s.34). Ta najnowsza teoria (wbrew nazwie paradygmat) właśnie wykorzystuje pojęcia demokracji skonsolidowanej czy nieskonsolidowanej. Wreszcie w rozdziale pierwszym znajdziemy również interesujące i ważne rozważania autora o roli Solidarności i Kościoła Katolickiego w Polsce.

Rozdział drugi nosi może nieco zbyt długi tytuł – „Specyfika dychotomii lewica – prawica w polskim kontekście politycznym – ustalenia teoretyczne” (s.56 – 99). Rozważania tego rozdziału mają niewątpliwie bardzo istotne znaczenie dla całości omawianej monografii. Kiedy autor pisze o „procesach społecznego konstruowania rzeczywistości” (s.69), to aż żal nie przeczytać w tym miejscu odwołania do klasycznej już koncepcji P. Bergera i T. Luckmana („*Społeczne tworzenie rzeczywistości*”). Interesująca jest natomiast prezentacja stanowiska instrumentalistycznego (choć trudno je utożsamiać z konstruktywistycznym jak s.67) i esencjalistycznego – właśnie w kontekście podziału lewica – prawica. Rozdział trzeci pracy to „Od Okrągłego Stołu do pierwszych wyborów prezydenckich 1990 r. – prawica w fazie genetycznej” (s.100 – 123). Otrzymujemy więc pierwszy rozdział w układzie chronologicznym. Dobrze, iż autor nie koncentruje się tylko na jednej narracji, ale przedstawia różne punkty widzenia – obok dominującej narracji opozycji otrzymujemy również punkt widzenia PZPR.

Rozdział czwarty („Fragmentaryzacja prawicy i projekty zjednoczeniowe w latach 1991 – 1997”), jest już znacznie obszerniejszy (s.124 – 182). Wynika to, jak można sądzić, nie tylko z większego przedziału czasowego (jak w rozdziale trzecim), ale także jest to konsekwencja wyjątkowego skomplikowania polskiej sceny politycznej w tym okresie – zwłaszcza na prawicy. Niejednokrotnie trudno się zorientować w ciągłych podziałach, secesjach czy próbach łączenia i konsolidacji. Autor słusznie podkreśla skrajny pluralizm (a w praktyce ogromne rozdrobnienie) polskiej sceny politycznej w tym okresie, gdyż w wyborach 1991 r. wystartowało aż 111 komitetów wyborczych (s.131). W związku z tym drobiazgowo przedstawiono procesy ciągłych (w tym okresie) procesów dzielenia vs. jednoczenia polskiej prawicy. Można jednak postawić pytanie – i co z tego wynika? Bardzo słuszna uwaga autora

pojawiła się jednak tylko w przypisie – „skłonność do radykalizacji małych ugrupowań politycznych jest systemową przypadłością układów nadmiernie spluralizowanych” (s.141 p.66).

Rozdział piąty (poprzednio występowały cyfry rzymskie, a odtąd arabskie – tak jak w spisie treści) to „Akcja Wyborcza Solidarność – etap synkretycznej koalicji” (s.183 – 229). W rozdziale tym znajdziemy kompetentne i interesujące uwagi o kampanii prezydenckiej Mariana Krzaklewskiego i przyczynach jego porażki wyborczej (s.202). Ciekawe są też uwagi o wyjątkowości PO – i to zaraz po powstaniu tej partii (s.211). Z kolei rozdział szósty to „Wybory parlamentarne 2001 r., rządy SLD i prawicowe koncepcje radykalnej zmiany” (s.230 – 295). Przy okazji prezentowania programów wyborczych, można by wskazać na podobieństwo programu PIS-u z 2001 do programu realizowanego obecnie przez partię Jarosława Kaczyńskiego (s.233). Przy okazji (zresztą słusznie) podkreślono pozycję lidera tej partii (s.238 – 239). Można mieć natomiast wątpliwości czy sensowne jest (i to w osobnym podrozdziale) dosyć szczegółowe przedstawianie afer SLD (Rywina, Starachowicka) w pracy poświęconej jednak polskiej prawicy. Każdy w końcu ma swoje afery... Tym niemniej, interesujące są uwagi autora o związku między aferami a rewolucją semantyczną w Polsce (s.258). Po raz kolejny (bynajmniej nie ostatni) ukazano wzajemne animozje i spory personalne pomiędzy politykami reprezentującymi prawą stronę polskiej sceny politycznej (s.289).

Rozdział siódmy prezentuje „Narodziny prawicowej dwubiegunowości” (s.296 – 367). Bardzo interesujące są uwagi autora o politycznym znaczeniu podwójnych wyborów (parlamentarne i prezydenckie) roku 2005 (s.296). Słusznie podkreślono także znaczenie podziału na „Polskę liberalną” i „Polskę solidarną” (s.305), co przyczyniło się do sukcesu partii braci Kaczyńskich. Jednocześnie wskazano też na podstawowe zalety PIS-u w kampanii wyborczej roku 2005 (s.308). Ciekawe jest wskazanie na polisemię słowa solidarność – antykomunizm, ale i równość gospodarcza (s.312). Z jednej strony autor pisze, iż „Poparcie udzielone przez o. T. Rydzyka oznaczało, że PIS udała się trudna sztuka zmonopolizowania prawej strony sceny politycznej i zmarginalizowania LPR.” (s.314) Jednak kilka wierszy dalej czytamy - „dyktatorski styl rządów R. Giertycha” (s.315). To chyba nienajlepszy (w znaczeniu skuteczności) polski dyktator a poza tym czy on jeden? Partie wodzowskie (żeby nie napisać dyktatorskie) to przecież jedna z cech specyficznych polskiego systemu partyjnego. W dodatku, jak słusznie pisze autor, „zaostrażający się konflikt pomiędzy dwoma największymi partiami po 2005 r. sprzyjał homogenizacji oraz rosnącemu znaczeniu lidera partii.” (s.342). Już krótko po wyborach roku 2005 pojawił się pomysł PIS nowych

przedterminowych wyborów (s.325). A koszty? A interes Polek i Polaków? Słusznie wskazano, iż różnice pomiędzy partiami politycznymi w Polsce mają nie tylko charakter ideowy, ale bardzo ważne są grupy interesów czy po prostu tak zwane „personalia” (s.341). Charakterystyczne, iż w omawianym okresie rosnąca stabilizacja polskiej sceny politycznej występowała równolegle ze zjawiskiem coraz to słabszych związków partii politycznych z elektoratem (s.367). Rozdział ósmy nosi znowu nieco przydługi tytuł „Prawicowy duopol a nowe inicjatywy partyjne w latach 2007 – 2011” (s.368 – 411). Słuszna i niestety ciągle aktualna jest konstatacja autora pracy, iż zasada twardej opozycji sprawdza się w polskiej polityce (s.370). „Wewnętrzny konflikt w PiS, tak jak to miało miejsce wielokrotnie w przeszłości polskiej prawicy, nie uruchomił mechanizmów reformatorskich wewnątrz organizacji, a raczej doprowadził do odejścia z partii podmiotów krytycznych wobec modelu sprawowania władzy w PiS.” (s.374). Jeżeli obecnie prawnicy (przynajmniej część z nich) określani są w Polsce mianem „najwyższej kasty”, to politycy w naszym kraju zasłużyli już sobie chyba na określenie „super najwyższej kasty”.

W stosunku do rozmiarów książki, jednocześnie bardzo nasyconej treścią (również i w erudycyjnych przypisach), zakończenie jest stosunkowo skromne (s.412 – 416). W zakończeniu słusznie wskazano na znaczenie zmian po roku 2005 – i to zarówno dla polskiej prawicy, jak i generalnie dla procesu sprawowania władzy w naszym kraju (s.412 – 413). Rozmiarom pracy dorównuje natomiast bardzo obszerna i bogata bibliografia (s.417 – 446). Jest ona generalnie prawidłowo sporządzona – słusznie najpierw pojawiają się źródła. Dlaczego jednak pierwsze cztery (ze 108) nie są w porządku alfabetycznym? W bibliografii brakuje z kolei aktów prawnych. W ramach opracowań, dobrze że książki i fragmenty prac zbiorowych zostały ponumerowane (aż 296), gdyż już sama ich liczba robi wrażenie. Dlaczego jednak w ramach poszczególnych autorów ich prace nie zostały ujęte chronologicznie tylko alfabetycznie (od pierwszej litery tytułu)? Powoduje to przykładowo sytuację, gdy u R. Eatwella (s.430) mamy najpierw część drugą a potem pierwszą. Szkoda też, iż przy fragmentach prac zbiorowych czy artykułach w pismach naukowych nie podano stron. Nazwy miast jako miejsca wydania powinny być ujednolicone a nie mamy zarówno Londyn, jak i London (nr 150), Budapest czy New York. W przypadku artykułów w czasopismach nr 6 to też nr 7 (s.441). Jednocześnie w tej części bibliografii umieszczono nie tylko artykuły o charakterze naukowym, ale i publicystycznym (a prasa była już wcześniej w bibliografii – s.422n), jak „Gazeta Wyborcza” (nr 90, 98), „Rzeczpospolita” (nr 83, 87) czy „Tygodnik Solidarność” (nr 82). Z kolei wykazany w części artykułów nr 107 to monografia, a nr 113 to fragment pracy zbiorowej.

Przechodząc do uwag o bardziej redakcyjnym charakterze, to pomimo generalnie starannej korekty, pewne nieścisłości czy potknięcia stylistyczne jednak pozostały:

-wbrew temu co pisze autor (s.23) rozwiązanie PZPR nie nastąpiło w styczniu 1989 roku, a dopiero 29 stycznia 1990 roku;

-podobnie kłóci się z kalendarzem stwierdzenie, iż „10 kwietnia 2010 r. kiedy to relacjonowano obchody trzeciej rocznicy katastrofy smoleńskiej” (s.44);

-, „w grudniu 200 r. podjął decyzję o rozpoczęciu dochodzenia w sprawie światłowodu” (s.217 p.139) – wtedy to na ziemiach polskich pewnie jeszcze misie biegały (a nie tylko dziki jak obecnie), a cesarz Septymiusz Sewer właśnie zakończył zwycięsko wojnę z Partami, co można podziwiać na jego łuku triumfalnym w Rzymie;

-, „w 1848 r. wraz z wprowadzeniem we Francji powszechnego prawa wyborczego” (s.59 - 60) – a co to za powszechność bez kobiet?;

-, „historii europejskiego języka politycznego” (s.68) – a to jest jeden?

-a propos języka to ciekawi mnie określenie „tyrtejskiego sposobu uprawiania polityki” (s.370);

Według mnie w książce nadmiernie rozbudowano przypisy – zwłaszcza (choć nie tylko) w pierwszych dwóch rozdziałach (np. s.78-79, 81, 104-105, 110-111, 116-117, 120-121, 129, 137, 143, 144, 157, 164-165, 171-172, 174, 184, 208, 351). Rozumiem, iż posiadając tak dużą (aby nie napisać ogromną) erudycję jak autor, niejednokrotnie trudno jest się powstrzymać przed umieszczeniem w książce tak wielu informacji, ale zdecydowanie utrudnia to lekturę. A kiedy pojawiają się aż cztery przypisy do jednego zdania (p.116-119), to już jednak przesada.

Przy ewentualnym drugim wydaniu (na co omawiana monografia niewątpliwie zasługuje) warto skorygować również kwestie stylistyczne:

– „krytyka prawej zwłaszcza strony systemu partyjnego” (s. 9);

-, „działacze solidarnościowej głównie opozycji” (s. 9);

-, „trwały zwrot na prawo” (s.10) – a co w demokracji może być trwałe ?

-, „Silny antagonizm polskiej był cechą polskiej kultury politycznej” (s.33);

-, „Wydarzenie historycznej jakim było” (s.87);

Przykładem niełatwego przecież stylu narracji autora omawianej monografii może być następujące (jedno !) zdanie – „Prezentowane linie krzyżujących się napięć spowodowały stopniowe emancypowanie się kandydatów na prezydenta spod dośrodkowych sił sprzyjających kooperacji, a wszelkie projekty integracyjne były uwzględniane o tyle, o ile mogły potencjalnie wyprodukować multipartyjną legitymację poparcia.” (s.161);

-w pracy znajdziemy powtórzony cytat z B. Komorowskiego i A. Mężydło (s.347 i 357);

- dlaczego tytuł książki K. Wandowicza (s.11 p.3) nie został napisany kursywą, jak inne prace (podobnie artykuł s.47 p.124, książka s.104 p.14 czy s.117 p.62) ?
- z reguły w przypisach podaje się miejsce wydania, tymczasem niekiedy w książce występuje tylko wydawca, jak Routledge (s.17 p.8) czy Sage (s.21 p.20);
- autor zbyt często używa takich określeń jak owych, owe (np. s.58-59);
- w języku polskim może lepiej używać itd. a nie etc. (s.64, 65);
- dlaczego Kościoła Katolickiego raz pojawia się z dużej a raz z małej litery? (s.59);
- pojawia się dość oryginalny autor P. Łyżwa P. (s.97 p.145);
- tak zwany „czeski błąd” podaje FDP zamiast FPD (s.127 p.11 i s.131);
- „duże mierze” (s.142) – to chyba w dużej mierze;

Wreszcie w przypadku tak obszernej i wielowątkowej monografii zdecydowanie przydałby się indeks nazwisk, który niewątpliwie znacznie ułatwiłby lekturę.

Kandydat uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce już dwanaście i pół roku temu (16.01.2006 r.). Praca doktorska, przygotowana pod kierunkiem profesora Marcelego Kosmana w naszym instytucie (INPiD WNS UAM) to „Antykomunistyczne oblicze polskiej prawicy u schyłku XX wieku: analiza dyskursu politycznego”. Niestety w autoreferacie zabrakło informacji o recenzentach rozprawy doktorskiej. Niewątpliwie jednak zarówno cały szereg artykułów, jak i przede wszystkim „książka habilitacyjna”, stanowią kontynuację wieloletnich zainteresowań dr Artura Lipińskiego. Praca doktorska stanowiła z kolei plon studiów doktoranckich (IX.2000 – X.2003), rozpoczętych w naszym instytucie, a kontynuowanych na Uniwersytecie Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Poprzednio Kandydat otrzymał nagrodę Dziekana Wydziału Nauk Społecznych za najlepszą pracę magisterską (w roku akademickim 1999/2000); obok pięcioletnich studiów politologicznych Kandydat ukończył też pięcioletnie studia pedagogiczne. Po uzyskaniu stopnia doktora Pan Artur Lipiński pracował przez cztery lata (1.10.2006 – 30.09.2010 r.) na uniwersytecie w Bydgoszczy. Zarówno na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego, jak i na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza (od 1.10.2010) dr Artur Lipiński funkcjonuje w ramach Zakładu Systemów Politycznych – co potwierdza trwałość jego zainteresowań naukowych. Obecnie jako osiągnięcie naukowe przedstawił monotematyczny cykl czternastu publikacji naukowych, zatytułowany „Prawica na polskiej scenie politycznej – historia, tożsamość, dyskurs” (w tym jedna monografia, przeanalizowana powyżej). Obok książki w skład osiągnięcia naukowego wchodzi 13 artykułów naukowych i fragmentów prac zbiorowych (w tym 3 opublikowane w języku angielskim a 1 po niemiecku), opublikowanych w latach 2009 – 2017. Jak czytamy w autoreferacie (s.4) – „Moje

zainteresowania naukowe sytuują się na styku trzech obszarów o różnym poziomie ogólności: **prawicy** jako orientacji ideowo-politycznej mającej swoją historię funkcjonowania w ramach polskiego systemu partyjnego oraz sfery publicznej, a także orientacji aktywnie korzystającej z **historii i pamięci** jako zasobu dyskursywnego; **dyskursu** jako narzędzia budowania rzeczywistości społecznej i politycznej oraz **tożsamości**” (*bold* oryginału). I właśnie te trzy kwestie, a więc prawica, dyskurs i tożsamość, stanowią swoisty *leitmotiv* zarówno „książki habilitacyjnej”, jak i cyklu artykułów i fragmentów prac zbiorowych, przedstawionych jako osiągnięcie naukowe Kandydata. Jak pisze dalej w autoreferacie dr Lipiński – „Tak zarysowany obszar zainteresowań zakorzeniony jest w **perspektywie konstruktywistycznej** pojmowanej jako zespół założeń ontologicznych oraz epistemologicznych” (s.4 *bold* oryginału). Perspektywa ta pojawiła się na gruncie politologii dopiero pod koniec XX wieku, chociaż podobne założenia teoretyczne funkcjonują na gruncie nauk społecznych (choćaby socjologii) już od dość dawna – na przykład sławny „współczynnik humanistyczny” Williama Thomasa i Floriana Znanieckiego. Kandydat słusznie wskazuje na „szczególną użyteczność jakościowych metod badań, które pozwalają na identyfikację sposobów dyskursywnego konstruowania rzeczywistości przez badane podmioty” (autoreferat s.6). Oparcie się na metodach jakościowych pozwoliło także na spójne i konsekwentne wykorzystanie materiału źródłowego. „Wszystkie teksty wchodzące w skład osiągnięcia opierają się też na względnie jednolitej podstawie materiałowej, a więc wypowiedziach publicznych elit symbolicznych” (autoreferat s.7).

W autoreferacie szczególnie dużo uwagi (s.7 – 14) poświęcono omówieniu monografii, analizowanej w pierwszej części niniejszej recenzji. „Rozdział trzeci, czwarty oraz część piątego opierają się na badaniach wykorzystywanych w rozprawie doktorskiej (autoreferat s.9). Taki poziom szczerości jest dość rzadko spotykany obecnie w autoreferatach. Podobnie jak stwierdzenie Kandydata, iż „Wątki pojawiające się w omówionej książce znajdują swoje uzupełnienie i rozwinięcie w innych tekstach wchodzących w skład osiągnięcia naukowego.” (autoreferat s.14). Artykuł opublikowany w języku niemieckim stanowi zmienioną wersję tekstu wydanego wcześniej przez Kandydata w języku polskim (autoreferat s.19). Ważną konstatacją dr Artura Lipińskiego, pojawiającą się zarówno w monografii, jak i w kilku artykułach, jest stwierdzenie, iż „cechą charakterystyczną podziału lewica-prawica w Polsce jest również to, że podstawowe zmienne społeczno-demograficzne nie wykazują większych związków z samookreśleniem lewicowo – prawicowym.” (autoreferat s.14). Jak wskazano w autoreferacie, oprócz osiągnięcia naukowego Kandydat opublikował także po doktoracie 23 pozycje naukowe (13 artykułów i

10 fragmentów prac zbiorowych), nie tylko po polsku, ale także w języku angielskim (8), niemieckim (2) i rosyjskim (2). Mniej więcej więc połowa tekstów ukazała się po polsku, a połowa w innych „językach kongresowych”. W autoreferacie (s.25 - 29) Kandydat omówił także cztery obszary swoich zainteresowań badawczych:

- 1) prawica w polskim systemie partyjnym,
- 2) dyskurs medialny,
- 3) mechanizmy reprodukcji systemów autorytarnych,
- 4) problematyka ruchów społecznych.

Załączone kserokopie artykułów i fragmentów prac zbiorowych zostały podzielone właśnie na te cztery obszary badawcze. Jak wskazano dalej w autoreferacie (s.30) Kandydat uczestniczył w licznych „seminariach, warsztatach, szkołach letnich oraz konferencjach [...] 13 konferencji odbyło się za granicą w: Belgii, Czechach, Danii, Finlandii, Francji, Niemczech, Norwegii, Rumunii, Szwecji, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii” (autoreferat s.30). Jak widać, państwa zostały wymienione w porządku alfabetycznym, co dobrze świadczy o zorganizowaniu dr Lipińskiego. Z kolei jego przywiązanie do Poznania podkreśla fakt, iż „koszty uczestnictwa konferencji były [...] pokryte przez zewnętrzny podmiot [...] bądź organizatorów” (autoreferat s.30). Dodatkowo dr Artur Lipiński był uczestnikiem bądź wykonawcą aż dziesięciu projektów badawczych. „Szczególnie ważnym doświadczeniem było stypendium postdoktorskie w Otto-Suhr-Institut für Politikwissenschaft na Freie Universität w Berlinie, które trwało od września 2008 do lipca 2009 r.” (autoreferat s.33). Kilkakrotnie miałem możliwość prowadzenia kwerendy bibliotecznej w placówkach Freie Universität (zwłaszcza JFK Institut), gdzie zbiory (obok oczywiście londyńskiej LSE) są szczególnie cenne dla badaczy z zakresu nauk politycznych czy społecznych. Dodatkowo Kandydat wskazuje w autoreferacie (s.39) na cztery publikacje przygotowane do druku – i to wszystkie w języku angielskim. Także wskazano na przygotowywanie (jako współautor) pracy zbiorowej dotyczącej problematyki populizmu, która ma zostać opublikowana przez renomowane warszawskie wydawnictwo Scholar. Dr Artur Lipiński jest także autorem dwóch ekspertyz. Jak wskazano w autoreferacie (s.40) – „aktywność organizacyjna wyraża się przede wszystkim we współzarządzaniu różnymi obszarami rozwijana działalności naukowej”. Kandydat jest członkiem redakcji „Przeglądu Politologicznego” oraz Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych i Ośrodka Badań i Integracji Europejskiej. Jest on także jednym ze współorganizatorów Wydziałowej Grupy Badań nad Pamięcią Zbiorową (kierownik to pani prof. A. Wolf – Powęska). W ramach obowiązków dydaktycznych dr Artur Lipiński wylicza (autoreferat s.42) cały szereg prowadzonych przez siebie zajęć. Warto

zwrócić uwagę z jednej strony na przedmioty lokujące się w – szeroko rozumianej – problematyce teorii polityki („Socjologia ogólna”, „Socjologia polityki”, „Teoria polityki” czy „Teorie władzy”), a także przedmioty prowadzone w języku angielskim, jak: „Selected Problems of Democratic Transition and Consolidation in Eastern and Central Europe” czy „Social movements, protests and radicalisation”. Jak Kandydat pisze dalej w autoreferacie – „Byłem również promotorem pomocniczym dwóch rozpraw doktorskich, których tematy wiązały się ściśle z moimi zainteresowaniami naukowymi” (s.43). Był on także promotorem ośmiu prac licencjackich (a recenzentem 12) oraz przygotował 3 kursy e-learningowe. „Do działalności popularyzatorskiej, oprócz wywiadów udzielanych mediom lokalnym, zaliczyłbym zajęcia prowadzone w Liceum Ogólnokształcącym, uczestnictwo w debacie” (autoreferat s.44). Przywołane w tym samym zdaniu autoreferatu „wykłady w innych, niż miejsce zatrudnienia szkołach wyższych” (s.44), skromnym zdaniem recenzenta lokują się raczej w aktywności dydaktycznej a nie popularyzatorskiej.

Przechodząc następnie do analizy artykułów wskazanych przez Kandydata jako podstawa (obok monografii) do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, to przede wszystkim należy podkreślić ich wysoki poziom merytoryczny, solidne oparcie na podstawach teoretycznych oraz wykorzystywanie najnowszej literatury przedmiotu (zwłaszcza anglosaskiej). Teksty te zostaną krótko scharakteryzowane w kolejności ich prezentacji w dostarczonych przez dr Lipińskiego materiałach:

- 1) „Europa jako zasób symboliczny w dyskursie polskich partii politycznych po 2004” to fragment pracy zbiorowej „Transformacja polska – oczekiwania i rzeczywistość część II” (Kraków 2011, s.135 – 146). Jest to skrócona i polskojęzyczna wersja tekstu przygotowanego w Berlinie po angielsku (*Working Paper* 2010/10). „Celem niniejszego artykułu jest rekonstrukcja stanowisk wobec Unii Europejskiej. Uwaga koncentrować się będzie na strukturze wypowiedzi polityków o Europie oraz Unii Europejskiej” (s.136). Dr Lipiński analizuje 3 „dyskursywne pozycje”: (1) Europa jako szansa; (2) Europa jako gra interesów oraz (3) Europa jako zagrożenie.
- 2) „Podział lewica – prawica w perspektywie konstruktywistycznej” to obszerny (s.143 – 167) artykuł naukowy (ŚSP 2017/2). Zdaniem autora „wraz z rozwojem polskiego systemu partyjnego znaczenia lewicy i prawicy odpowiadać będą semantyce właściwej krajom zachodnim a podstawowym kryterium różnicy będą kwestie ekonomiczne” (s.145). Chciałbym być takim optymistą, ale to może już kwestia „pokoleniowa”. W artykule uwidacznia się (po raz kolejny zresztą) bardzo dobra znajomość literatury przedmiotu (głównie anglosaskiej). Istotne jest przede wszystkim

wskazanie na możliwości zastosowania perspektywy konstruktywistycznej nie tylko do badania współczesnych stosunków międzynarodowych, ale również i do analizy systemów partyjnych.

- 3) Artykuł naukowy (PP 2011/1, s.107 - 120) „Dyskursywne (re)konstruowanie charyzmy. Przypadek Lecha Wałęsy”. Również i w tym przypadku autor przyjmuje konstruktywistyczny (czy interpretatywistyczny) punkt widzenia. Przy analizie mechanizmów społecznego konstruowania rzeczywistości, podobnie jak w książce brakuje odniesienia do koncepcji P. Bergera i T. Luckmana („*Společné tworzenie reality*”). „Kwestia przywództwa charyzmatycznego jako szczególnego przypadku jako jednego z trzech typów prawomocnego panowania” (s.108). Pomijając już styl, autor nawiązał najwyraźniej do tytułu przetłumaczonego na język polski fragmentu Weberowskiego *Wirtschaft und Gesellschaft*, wydanego jeszcze przed tłumaczeniem całości dzieła. Nie ma bowiem nieprawomocnego panowania. Natomiast słusznie dr Lipiński zauważa, iż „Już na jednym tylko przykładzie i w odniesieniu do wąskiego problemu reprezentacji aktorów społecznych widać bogaty zestaw argumentów i katalog mechanizmów stosowanych czy używanych dla forsowania własnego porządku symbolicznego” (s.119).
- 4) Artykuł naukowy („Kultura i Społeczeństwo” 2014/3, s.29 – 60) „Pamięć zbiorowa w naukach politycznych – topografia pola badań”. Dr Lipiński (niestety) słusznie wskazuje na stosunkowo niewielkie zainteresowanie politologii wskazaną problematyką, gdyż „koncentracja na wymiarze behawioralnym, instytucjonalnym czy ekonomicznym utrudniała uchwycenie ram kulturowych będących nośnikiem pamięci zbiorowej” (s.30). I w związku z tym istotna jest (przeanalizowana przez autora w omawianym artykule) rola przełomu konstruktywistycznego. W artykule przeanalizowano cztery dominujące obecnie w naukach politycznych nurty badań nad pamięcią. „Mowa, po pierwsze, o rozważaniach nad sposobami budowania tożsamości różnych podmiotów politycznych; po wtóre, o legitymizacji relacji władzy przy użyciu różnych związanych z przeszłością treści; po trzecie, o analizach czynników kształtujących relacje między wiedzą na temat przeszłości a działaniami aktorów politycznych; po czwarte, o badaniach nad rozliczeniami z przeszłością.” (s.51). Co niewątpliwie warto jest podkreślić, ten obszerny artykuł naukowy opiera się na równie bogatej, wszechstronnej i aktualnej (aby nie pisać *updated*) literaturze przedmiotu. Nieczęsto bowiem zdarza się, aby bibliografia artykułu obejmowała siedem i pół strony druku (s.52 – 59).

- 5) Artykuł naukowy („Wirtschaftsgeschichte” 2012/2013/6, s.247 – 260) „Kollektives Gedächtnis in der Politikwissenschaft – von Distanz zur Symbiose. Ein Forschungsbericht”. Na podstawie analizy literatury przedmiotu (zgodnie z podtytułem) dr Artur Lipiński prezentuje i uzasadnia (nie po raz pierwszy zresztą) niezbyt optymistyczny wniosek, iż zagadnienie pamięci zbiorowej nie stanowi bynajmniej dominującej kwestii w naukach politycznych.
- 6) Tekst „Political and social dimensions of the left-right division. The Polish case” to fragment pracy zbiorowej “Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues” (Poznań 2016, s.193 – 208). Dr Lipiński prezentuje interesujące uwagi zarówno o cechach charakterystycznych podziału lewica-prawica właśnie na polskim gruncie oraz o wykorzystaniu tego podziału na polskiej scenie politycznej. „Kategorie partii lewicowych i prawicowych są częścią politycznego współzawodnictwa o korzystne miejsce danej partii i etykietowania przeciwnika politycznego. [...] Podział ten jest także używany przez elektorat dla definiowania miejsca partii politycznej na scenie politycznej, jak też dla pozycjonowania swych własnych opinii jako głosujących. Po drugie, występuje także znacząca konwergencja pomiędzy ideologiczną samoidentyfikacją przyjętą przez partie polityczne (jako lewicowe czy prawicowe), ich publicznym wizerunkiem a poczuciem ideologicznej tożsamości elektoratu. Po trzecie, podstawowe społeczne i demograficzne zmienne w obrębie elektoratu nie odgrywają zasadniczej roli dla samoidentyfikacji jako lewicowy czy prawicowy. Po czwarte, samoidentyfikacja w obrębie partii lewicowych czy prawicowych jedynie z dużym trudem może zostać powiązana z problemami społecznymi czy ekonomicznymi. Wreszcie po piąte, fundamentalnym kryterium różnicującym partie lewicowe i prawicowe [...] oraz elektorat w Polsce jest podział aksjologiczny oraz stosunek do niedemokratycznej przeszłości”. (s.204, tłumaczenie recenzenta).
- 7) Artykuł („Studia Polityczne” 2017/1, s.225 – 241) „Legitymizacja władzy w perspektywie dyskursywnej. Ujęcie Theo van Leeuwena”. „Celem artykułu jest analiza propozycji badania legitymizacji władzy rozwijanych na obszarze współczesnych badań nad dyskursem.” (s.227). Problematyka legitymacji czy może raczej właśnie legitymizacji władzy jest mi osobiście dość bliska. Dobrze więc, iż dr Lipiński stosuje termin legitymizacja (co podkreśla aspekt dynamiczny tego procesu) a nie legitymacja władzy. Dana ekipa rządząca może przecież nie tylko uzyskać

legitymację do rządzenia, ale również i ją utracić (a przykładów empirycznych nie brakuje).

- 8) Współautorstwo fragmentu pracy zbiorowej (24. „Poland. A Fourth Wave of Populism?) wraz z trzema współautorkami, to fragment książki (pod redakcją pięciu osób) „Populist Political Communication in Europe”, opublikowanej w renomowanym wydawnictwie Routledge w 2017 roku. Tekst (s.311 – 323) to przede wszystkim krytyczny przegląd polskiej literatury przedmiotu, co oczywiście może być szczególnie cenne dla zagranicznego czytelnika czy badacza kwestii populizmu. Jak piszą autorzy/autorki tekstu – „Rezultaty wyborów z roku 2014 i 2015 pokazały, iż co czwarty polski wyborca poparł explicite kandydatów antysystemowych i anty-elitystycznych.” (s.320, tłumaczenie recenzenta). W dodatku poparcie to było jeszcze większe w przypadku młodszych wyborców, co pokazuje znaczący poziom frustracji polskiej młodzieży.
- 9) Tekst „Dyskursywne konstruowanie tożsamości prawicy w warunkach podziału postkomunistycznego” to fragment pracy zbiorowej („Współczesne partie polityczne. Wybrane problemy”), wydanej przez Adama Marszałka (Toruń 2009) pod redakcją pięciu osób (w tym i dr Artura Lipińskiego). W bardzo obszernym tekście (s.186 – 245) autor prezentuje proces budowania tożsamości prawicy w Polsce w latach 1989 – 2000. „Celem niniejszego tekstu jest więc analiza znaczenia pojęcia prawicy w warunkach podziału postkomunistycznego”. (s.187). Stąd też dr Lipiński przyjmuje, podobnie zresztą jak w szeregu innych tekstów, konstruktywistyczny czy interpretacjonistyczny punkt widzenia.
- 10) Tekst „Semioza, praktyki społeczne i ideologia w krytycznej analizie dyskursu Normana Fairclougha”, to fragment pracy zbiorowej „Marksowskie inspiracje w badaniach polityki” (Warszawa 2013, s.98 – 113).
- 11) Obszerny (32 strony) tekst „Europe as a Symbolic Resource. On the Discursive Space of Political Struggles in Poland” to *Working Paper* (2010/10) powstały w Freie Universität Berlin. Polskojęzyczna wersja tekstu ukazała się w następnym roku jako fragment pracy zbiorowej – i została zaprezentowana jako pierwszy tekst w ramach osiągnięcia naukowego. „Celem tego tekstu jest rekonstrukcja pozycji dyskursywnych należących do relacji pomiędzy Polską a Unią Europejską” (s.3, tłumaczenie recenzenta).
- 12) Artykuł (SP 2012/4, s.75 – 92) „Delegitymizacja III Rzeczypospolitej, budowanie partyjnej tożsamości i dyskursywne struktury możliwości” – dotyczy zwłaszcza

okresu lat 2001 – 2005. „Zadaniem niniejszego tekstu było wskazanie na istnienie silnego związku między dyskursywną strukturą możliwości, partyjną podmiotowością a procesem delegitymizacji SLD oraz III Rzeczypospolitej podejmowanym przed wyborami parlamentarnymi 2005 r. Wskazane czynniki oraz mechanizmy rozpatrywane były w związku z procesami budowania tożsamości partyjnej przez PO.” (s.89). Dobrze jest czasami przeczytać, że kwestia delegitymizacji III Rzeczypospolitej (nie mówiąc już o SLD) to „dzieło” nie tylko PiS-u, ale i PO.

- 13) Artykuł (PP 2012/3, s.43 – 55) „Badania nad pamięcią zbiorową”. W tym artykule odnaleźć można przede wszystkim analizę anglojęzycznej literatury politologicznej, zajmującej się tytułowym zagadnieniem. „Zadaniem niniejszego tekstu jest analiza [..] kwestii tożsamości postrzeganej z perspektywy pamięci zbiorowej” (s.43).

W drugim (z trzech) czarnym segregatorze znajdują się opublikowane prace badawcze nie wchodzące w skład osiągnięcia. Wskazanie to nie wydaje mi się specjalnie precyzyjne, gdyż osobiście niektóre z nich (np. pierwszy omawiany artykuł) spokojnie zaliczyłbym do osiągnięcia naukowego. Ale przecież każdy może być skromny i to chyba nie wada? Pierwszy obszar badawczy został określony przez Kandydata jako „polityka prawicy a podziały polityczne, figura wroga, przywództwo polityczne, retrospektywna (de)legitymizacja”. W tym, chyba nieco zbyt szeroko nakreślonym obszarze, odnaleźć można 9 tekstów – w tym po jednym w języku angielskim, niemieckim czy rosyjskim:

- 1) Artykuł (PP 2016/3, s.93 – 107) „Strategie ‘komunikacji’ przeciwnika politycznego. Obraz środowiska Unii Wolności w dyskursie polskiej prawicy”. Pomimo całego szeregu przemian na polskiej scenie partyjno – politycznej, użyteczność Unii Wolności jako chłopca (czy może raczej dziewczynki) „do bicia” jest ciągle bardzo istotna. „Unia Wolności [..] nadal wykorzystywana bywa jako dyskursywna figura służąca polaryzacji debaty publicznej i polityki partyjnej oraz dyskredytowaniu oponentów politycznych. Celem niniejszego tekstu jest [..] analiza specyficznych treści budujących strategię delegitymizacji przy użyciu figury Unii Wolności” (s.93). Jak już wspomniałem, ten artykuł mógłby spokojnie znaleźć się w osiągnięciu naukowym Kandydata.
- 2) Artykuł („PolitBook” 2015/1, s.113 – 134) „*Politiczerskije partii i partijnaja sistema w usłowiach postkommunizma. Kazus Polszi*” (transkrypcja na łatinicę recenzenta). Celem artykułu jest „analiza polskiego systemu partyjnego” (s.113) – co wydaje się bardzo ambitnym zadaniem jak na 22 strony tekstu. Tym niemniej, trudno nie zgodzić się ze zdaniem autora, iż „systematycznie rosnące wydatki na partie polityczne

wprowadziły wysoki próg dla nowych aktorów politycznych nie posiadających zasobów finansowych” (s.113, tłumaczenie recenzenta). W artykule podjęto również dyskusję nad polską specyfiką podziału lewica – prawica, akcentującą komunistyczną przeszłość i biografie polityków.

- 3) Ekspertyza (Warszawa 2013, 24 strony) – „Radykalizacja czy ‘patologiczna normalność’? Ugrupowania i ruchy radykalne a partie polityczne w Polsce i Europie Zachodniej”. „Zadaniem niniejszego tekstu jest omówienie mechanizmów i obszarów wpływu ugrupowań i ruchów radykalnych na system polityczny w Polsce [...] pojęcie ‘patologicznej normalności’ jest adekwatne do polskiej rzeczywistości, przy czym odnosi się ono bardziej do stanu społeczeństwa, niż obecności partii radykalnych” (s.4). W ostatecznym rachunku przecież charakter partii politycznych odpowiada najczęściej cechom danego społeczeństwa (czy przynajmniej niektórych grup społecznych).
- 4) Tekst „Prawica a podział postkomunistyczny. Przypadek Polski” to fragment pracy zbiorowej (Olsztyn 2013, s.117 – 128) „Prawica w Polsce i na świecie w XX i XXI wieku”. „Zadaniem niniejszego tekstu jest przedstawienie generalnych wyników badań nad dyskursem antykomunistycznym polskiej prawicy” (s.120). Znowu, przynajmniej moim skromnym zdaniem, ten tekst mógłby spokojnie zostać zaliczony do osiągnięcia naukowego Kandydata.
- 5) Tekst „Meanings of 1989: Right-wing Discourses in Post-communist Poland” to fragment książki (Manchester 2013, s.235 – 252) “The 1989 Revolutions in Central and Eastern Europe. From Communism to Pluralism”. Dr Artur Lipiński skupia swą uwagę na analizie trzech pojęć: Okrągły Stół (*The Round Table*), Magdalenka oraz tzw. „gruba kreska” (*thick line*). „Zadaniem tego rozdziału jest przeanalizowanie struktury znaczenia wytworzonej wokół tych trzech terminów” (s.236, tłumaczenie recenzenta).
- 6) Tekst „Prawica a III Rzeczypospolita – reprezentacje rzeczywistości w dyskursie politycznym” to fragment pracy zbiorowej (Kraków 2010, s.243 - 259) „Idea ustrojowa a rzeczywistość ‘IV Rzeczypospolitej’”, wydanej jako Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (nr 9). Zdaniem autora, z którym (przy okazji) chętnie wszedłbym w polemikę – „nie ma wśród prawicy sporu o PRL jako o pewien wycinek rzeczywistości [...] istotny jest natomiast spór o spuściznę PRL” (s.255).

- 7) Tekst „Między populizmem a technokracją. Konstrukcja obrazu społeczeństwa a model przywództwa politycznego w dyskursie prawicy” to fragment pracy zbiorowej (Warszawa 2008, s.191 - 206) „Lider, manager, oportunist – współczesne koncepcje przywództwa”. Podobnie jak w przypadku następnego tekstu uwidacznia się „maniera” autora do stosowania długich tytułów, tak jakby tytuł (artykułu czy książki) musiał zawierać wszystkie istotne pojęcia i kategorie. Oryginalne są w tym przypadku przypisy, w których zastosowano układ bibliografii (najpierw nazwisko autora). Wyjątek stanowi tylko jeden przypis (nr 8) – Jarosław Kaczyński.
- 8) Tekst „Mitologizacja czy dyskursywna reprezentacja? Okrągły Stół, Magdalenka i ‘gruba kreska’ jako kategorie dyskursu prawicy” to fragment pracy zbiorowej (Warszawa 2008, s.277 - 291) „Mity symbole i rytuały we współczesnej polityce”. W tekście znajdujemy więc analizę trzech pojęć, występujących już w tekście anglojęzycznym – opublikowanym pięć lat później (nr 5). „Analiza wnętrza dyskursu pozwala na wyróżnienie trzech pozycji, określających porządek wypowiedzi w odniesieniu do okrągłego stołu, Magdaleny oraz ‘grubej kreski’.” (s.278). „Pierwsze ze wspomnianych stanowisk pozostaje afirmatywne względem trzech analizowanych kategorii. Ich wykorzystanie rezerwuje dla chwil uroczystych bądź gwoździ wyjaśnienia zdarzeń z przeszłości” (s.279). Druga, jak nazywa to dr Lipiński, „pozycja dyskursywna” negatywnie ocenia grubą kreskę, a pozytywnie okrągły stół (w tym nawet rokowania w Magdalence). „Jakkolwiek trzecie z wyróżnionych w niniejszej rozprawie stanowisk dyskursywnych gotowe przystałyby na proponowane środki zerwania z komunizmem, trudne byłoby uzgodnienie stanowisk w sprawie oceny poszczególnych wydarzeń denotowanych przez analizowane kategorie.” (s.284) Nic dodać nic ująć – na szczęście Kandydat tylko czasami posługuje się takim stylem narracji. W omawianym tekście zdecydowanie przydałaby się bibliografia, gdyż obok przypisów na dole strony spotykamy też (s.291) formę (Czyżewski, Kowalski, Piotrowski 1997).
- 9) Tekst w języku niemieckim jako fragment pracy zbiorowej (Wiesbaden 2007). Zarówno tytuł szkicu, jak i zwłaszcza tytuł książki są zbyt długie, aby przytaczać je w recenzji dorobku. Może właśnie stąd skłonność Kandydata do tak długich tytułów?
- Drugi obszar badawczy wyróżniony przez dr Artura Lipińskiego to dyskurs medialny. Znajdziemy tu 6 tekstów (w tym aż 4 w języku angielskim):
- 1) Tekst „Presidency as a Political Battleground. Media and the Polish Presidency of the European Union Council” to fragment pracy zbiorowej (Berlin 2014, s.227 – 243)

“Media and Communication in Europe”. Istotne jest, iż podstawą (bardzo interesujących zresztą wywodów autora) jest analiza trzech tygodników o zasięgu ogólnopolskim: „Polityka”, „Wprost” i „Uważam Rze”. Jak zaznaczono to w szkicu – pisma te reprezentują „różne pozycje polityczne i linie wydawnicze” (s.277). I właśnie oparcie się na tak zróżnicowanym materiale empirycznym umożliwiło ukazanie tytułowego „politycznego pola bitwy”.

- 2) Artykuł („Zeszyty Prasoznawcze” 2014/4, s.772 – 794) „Prasowy wizerunek polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej” został oparty na analizie tych samych trzech tygodników co tekst prezentowany powyżej (nr 1). Dobrze jednak, iż rozpoczęto (po wprowadzeniu i kwestiach teoretycznych) od przywołania kontekstu polskiej prezydencji – 1.07.- 31.12.2011 r. (s.776 – 777). Wskazano i przeanalizowano w artykule przede wszystkim dwa (całkowicie odmienne) stanowiska dotyczące oceny polskiej prezydencji. „Pierwsze – charakterystyczne dla *Polityki* i *Wprost* – widzi prezydencję jako zadanie, drugie – obecne na łamach *Uważam Rze* – ujmuje ją w kategoriach pozoru.” (s.777).
- 3) Artykuł (SP 2013/3, s.207 – 229) „The presidency as a task. The image of Poland’s presidency of the Council of the European Union in selected Polish weekly magazines” - opiera się już tylko na dwóch ogólnopolskich tygodnikach “Polityka” i “Wprost”. Tym niemniej można odnaleźć liczne podobieństwa z poprzednim tekstem (nr 1), które na szczęście dalekie są od autoplagiatu czy nawet “samopowielenia” (termin ten wymyśliłem na potrzeby mojej pierwszej recenzji habilitacyjnej). Kiedy jednak w tekście nr 1 (s.231) czytamy „For example, M. Dowgielewicz...”, to w tekście nr 3 (s.214) mamy „For instance , M. Dowgielewicz...”
- 4) Współautorstwo (jeden z pięciu) artykułu („Journalism Practice” 7, 2013, s.248 – 265) opublikowanego w renomowanym wydawnictwie Routledge „The representation of third-country nationals in European news discourse”. Artykuł ten został oparty na wywiadach z dziennikarzami z sześciu państw europejskich. „Artykuł bada do jakiego stopnia osiągnięcia najnowszej literatury dotyczącej reprezentacji emigrantów w zawartości europejskich mediów znajdują odzwierciedlenie w percepcji samych dziennikarzy” (s.248, tłumaczenie recenzenta). Obraz nie rysuje się zbyt optymistycznie. „Wywiady potwierdziły wiadomości z przeglądu literatury, że migracja była przedstawiana przez pryzmat przestępczości, szczególnie w Grecji i we Włoszech” (s.255, tłumaczenie recenzenta). Jedyne pewnym pocieszeniem może być

konstatacja, iż powiązanie między migracją a przestępczością nie występuje w Polsce, gdyż polskie media generalnie mało zajmują się problematyką migracji.

- 5) Ekspertyza „Media a reprezentacja oraz integracja emigrantów” (Warszawa 2013, 26 stron) została oparta na projekcie Mediva (co wskazano już w pierwszym przypisie). „Badaniom podlegały cztery wymiary praktyk medialnych [...] zawartość wiadomości, praktyki tworzenia wiadomości, praktyki rekrutacji i zatrudniania w mediach, szkolenia dotyczące różnorodności oraz dziennikarskie kodeksy etyczne.” (s.2). Baza empiryczna to wywiady z dziennikarzami z sześciu państw europejskich, z których prawie co piąty pochodzi z Polski (12 z 68).
- 6) Współautorstwo (z osobami jak nr 4) wspomnianego wyżej raportu Mediva Thematic Report 2011/02. Ten obszerny tekst (45 stron) zajmuje się relacjami pomiędzy mediami a problemem migracji – „Migrants and Media Newsmaking Practices”. Jak wskazano w streszczeniu przed właściwym raportem – „Celem było określenie wzorów według których wiadomości pokazywały jak często, w jakim kontekście i w jaki sposób media mówią o emigrantach, jakie źródła są przywoływane i cytowane w mediach oraz jak i z jakiej perspektywy prezentowana jest informacja” (tłumaczenie recenzenta). Raport został zakończony bardzo obszerną (s.31 – 39) i wyczerpującą literaturą przedmiotu.

Trzeci obszar badawczy to mechanizmy reprodukcji reżimów autorytarnych i strategie ich rozliczania. W obszarze tym umieszczono 8 tekstów (z tego dwa to hasła w leksykonie), w tym 4 zostały opublikowane w języku angielskim:

- 1) Współautor artykułu (PP 2017/1, s.189 – 202) „Uwarunkowania legitymizacji władzy w systemach autorytarnych. Casus państw Azji Centralnej”. Jak wskazano w streszczeniu – „Zadaniem niniejszego tekstu jest analiza wybranych warunków efektywności i mechanizmów legitymizacji w państwach autorytarnych, w oparciu o przykłady pochodzące z Azji Centralnej.” (s.189). Pod względem nasilenia tendencji autorytarnych region ten nie jest bynajmniej jednolity. „Model skonsolidowanego autorytaryzmu reprezentowały Uzbekistan i Turkmenistan uznawane przez Freedom House za najbardziej represyjne państwa świata. Państwa te charakteryzuje brak partii opozycyjnych, wolnych mediów, surowe kary za wszelkie przejawy niesubordynacji wobec władzy. [...] Z drugiej strony, typowym przykładem ‘miękkiego’ autorytaryzmu był Kirgistan, gdzie w ciągu dwudziestu lat doszło do dwukrotnego obalenia skorumpowanej władzy.” (s.191). Jak słusznie wskazano w podsumowaniu artykułu - stabilność reżimów niedemokratycznych powinna opierać się na połączeniu

legitymizacji, kooptacji i represji. Artykuł kończy obszerna bibliografia, gdzie osobno umieszczono prace rosyjskojęzyczne.

- 2) Współautorstwo tekstu „Wybrane mechanizmy legitymizacji władzy w krajach Azji Centralnej” - w książce dedykowanej prof. Jackowi Sobczakowi (Warszawa-Poznań 2017, s.809 - 821). Wprawdzie generalnie tekst zawiera inne treści niż poprzednio omawiany artykuł, to jednak erudycyjny przypis nr 3 (odnoszący się do Syrii) to przepisana połowa przypisu nr 6 z poprzedniego tekstu. Interesująca jest konstatacja wskazująca na podstawy systemu autorytarnego panującego na badanym przez autorów terenie. „Przewaga panującej władzy podtrzymywana była za pomocą alokacji potężnych zasobów przeznaczanych na kontrolę systemu medialnego, szkolnictwa czy naukowego.” (s.320).
- 3) i 4) to hasła umieszczone w „Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci” (Warszawa 2014). Dr Artur Lipiński napisał 3 hasła tematyczne do tego leksykonu: Sprawiedliwość okresu przejściowego (s.457 – 460), Stereotyp (s.460 – 461) oraz najobszerniejszy (s.518 – 523) tekst - Władza (i władza nad pamięcią oraz władza pamięci).

Nr 5) to współautorstwo tekstu (z Arolądą Elbasani będzie jeszcze kilka tekstów Kandydata) „Public contestation and politics of transitional justice. Poland and Albania compared”. Jak zaznaczono to w pierwszym przypisie tekst opiera się na materiałach wydanych w ramach *Working Papers EUI (European University Institute)*. Tekst nr 5 to fragment pracy zbiorowej (Cambridge 2015, s.123 – 146) „Transitional criminal justice in post – dictatorial and post – conflict societies”. Jak piszą autorzy już w pierwszym zdaniu – “Rozdział ten bada rolę debat publicznych w wyjaśnianiu sukcesu sprawiedliwości w okresie przejścia po komunizmie.” (s.123, tłumaczenie recenzenta).

Nr 6) to współautorstwo rozdziału w pracy zbiorowej (New York 2014, s.105 – 121) „Transitional Justice and Civil Society in the Balkans”. Tekst napisany wspólnie z tą samą autorką co poprzedni, skupia się już jednak na Albanii („Transitional Justice in Albania: Historical Burden, Weak Civil Society, and Conflicting Interests”). Jak więc widać już sam tytuł rozdziału wylicza przyczyny trudności, z jakimi spotkała się Albania w okresie transformacji ustrojowej. „Albania doświadczyła jednej z najstraszliwszych dyktatur w świecie komunistycznym. [...] kraj nie dokonał zbyt wiele w dziele radzenia sobie z przestępstwami dokonanymi w okresie dyktatury. Rozdział ten stawia pytanie dlaczego Albanii nie udało się zabezpieczyć sprawiedliwości po upadku komunizmu. Jaka była rola

społeczeństwa obywatelskiego w tym procesie i jak zmieniała się ta rola na poszczególnych etapach procesu tranzycji od komunizmu?” (s.105, tłumaczenie recenzenta).

Nr 7) to współautorstwo (z tą samą autorką) wspomnianych już *Working Papers* 2011/02 „Public contestation and politics of transitional justice: Poland and Albania compared”. Tekst ten obejmuje 21 stron druku i stał się podstawą dla kilku współautorskich artykułów i fragmentów prac zbiorowych. „Zarówno Albania, jak i Polska to dwa przypadki wymykające się prostym wyjaśnieniom historycznym. Pomimo odmiennej komunistycznej przeszłości i podobnym ponagleniom w celu ukarania przestępców doby komunizmu, oba kraje odnotowały mierne i naznaczone polityką rezultaty w swych wysiłkach osądzenia przestępstw komunistycznych” (s.1, tłumaczenie recenzenta).

Nr 8) to współautorstwo (z tą samą autorką) artykułu „Politics and the Moderating Role of Public Debates in the Pursuit of Transitional Justice after Communism”, który został opublikowany w “Central European Political Science Review” (2010, s.28 – 57). W artykule znajdziemy także interesujące porównania sytuacji Albanii i Polski w procesie wychodzenia z system monocentrycznego (aby nie pisać ciągle komunistycznego). Artykuł stara się odpowiedzieć na takie pytania jak – „Jak można wyjaśnić wybory, praktyki i rezultaty w radzeniu sobie z przeszłością w nowych demokracjach na Wschodzie? Jakie czynniki wspierają a jakie utrudniają realizację sprawiedliwości w czasach przejściowych w krajach postkomunistycznych?” (s.28, tłumaczenie recenzenta).

Wreszcie czwarty (i ostatni) obszar badawczy wskazany przez Kandydata to ruchy społeczne/polityka kontestacji. W ramach tego obszaru wskazano 6 tekstów – w tym jeden po rosyjsku i jeden po angielsku:

- 1) Artykuł „*Objasniają rewolucjonnyje jawlenia na postkomunisticzeskom prostranstwie*” („Politbook” 2017/1, s.6 – 15, transkrypcja recenzenta). „Zadaniem artykułu jest zbadanie czynników wyjaśniających wybuch i przebieg kolorowych rewolucji na obszarze postkomunistycznym. Ich cechy charakterystyczne obejmują: świadome wykorzystanie wyborczego modelu demokratyzacji, masową partycypację (zarówno przed i w czasie, ale też i po wyborach), fundamentalną zmianę, która niekiedy owocowała diametralną zmianą reżimu politycznego (jak w Serbii) oraz tendencje demokratyczne po wyborach.” (s.1, tłumaczenie recenzenta).
- 2) Współautorstwo fragmentu pracy zbiorowej „Wyzwania innowacyjności w sferze publicznej” (Bydgoszcz 2015, s.77 – 93), poświęconego znowu „kolorowym rewolucjom”. No cóż, pewnie rewolucja to też innowacja, ale jak pokazuje spis treści związek innych tekstów z profilem pracy zbiorowej wydaje się bardziej oczywisty (to

już jednak „problem” redaktorów). Nartsiss Shukuralieva i Artur Lipiński napisali bowiem tekst „Kolorowe rewolucje jako innowacyjny mechanizm mobilizacji społecznej i zmiany władzy na obszarze postradzieckim”. A więc jednak innowacja...”Zadaniem niniejszego artykułu jest analiza specyfiki kolorowych rewolucji [...] ze szczególnym uwzględnieniem roli młodzieżowych ruchów społecznych, wreszcie warunków ich sukcesu oraz skutków, które zrodziły” (s.78).

- 3) Artykuł (ŚŚP 2015/4, s.133 – 152) „Wartość pamięci i mnemoniczne struktury możliwości. Uwarunkowania pamięci zbiorowej w badaniach polityki kontestacji”. Mało znam podobnie oryginalnie brzmiących tytułów. „Celem artykułu jest analiza warunków, które umożliwiły skuteczną dyfuzję kategorii pamięci zbiorowej na pole badań nad ruchami społecznymi. Chodzi przede wszystkim o ewolucję sposobów teoretyzowania zjawiska polityki kontestacyjnej, która [sic!] stopniowo uwzględniać zaczęły kulturowy wymiar działania ruchów społecznych, w tym praktyki nadawania znaczeń odnoszących się do przeszłości” (s.133). No i wszystko jasne.
- 4) Współautorstwo artykułu (ŚŚP 2014/4, s.109 – 121) „Social protests, modular revolutions and democratisation [sic!] Selected categories in the analysis of the phenomenon of colour revolutions”. “Jednak celem artykułu nie jest analiza studium przypadku [...] ale przegląd kategorii stosowanych w literaturze przedmiotu, ich operacjonalizacja oraz próba usystematyzowania trendów w obecnych badaniach dotyczących kolorowych rewolucji” (s.109, tłumaczenie recenzenta). Artykuł ma tę samą współautorkę co nr 2, a porównanie obu tekstów może być nawet dość oryginalne. „Nawet w zubożałym Tadżykistanie przeciętny czas spędzony w szkole (11,6 roku przy średnim dochodzie *per capita* 1150 dolarów) jest dłuższy niż na Tahiti, które jest podobnie biedne (3,93 roku przy średnim dochodzie *per capita* 1680 dolarów)” (s.120, tłumaczenie recenzenta). W tekście nr 2 (s.87) przy tych samych danych liczbowych mowa jest jednak o Haiti. Wprawdzie nie byłem jeszcze ani tu ani tam, ale ubóstwo kojarzy mi się jednak bardziej z karaibską wyspą (świetny film „*Haiti wyspa przeklęta*”) niż z rajem na Pacyfiku, gdzie do dzisiaj podobno żyją potomkowie marynarzy z HMS „*Bounty*” (równie świetny film „*Bunt na Bounty*”). Oczywiście przypomnienie, że istnieją nie tylko USD, ale i jeszcze dolary australijskie, kanadyjskie czy nowozelandzkie byłoby już nadmiernym „czepianiem się”.
- 5) Artykuł (ŚŚP 2012/1, s.111 – 141) „U źródeł antypolitycznej polityki w Polsce. Ramy zbiorowego działania, definicja sytuacji i praktyki kontestacji”. Jak wskazuje dr

Lipiński – „Podstawowym celem niniejszego tekstu jest wykorzystanie kilku propozycji sformułowanych w polu badań tzw. analizy ramowej i wykazanie ich analitycznej wydajności na przykładzie postrewizjonistycznych tekstów L. Kołakowskiego, A. Michnika oraz J. Kuronia” (s.112). Może tylko taka drobna uwaga, iż słowo „wydajność” kojarzy się chyba raczej z produkcją niż nauką (chyba że rozumianą jako „punktoza”), a tu chodzi pewnie o kwestie przydatności czy możliwości zastosowania.

- 6) Artykuł (SP 2012, s.48 – 69 choć w spisie tekstów z czwartego obszaru badawczego są strony 70 – 93) „Między komunikacją a kontestacją. Kultura, ramy interpretacyjne i ruchy społeczno – polityczne”. Zgodnie z ostatnim elementem tytułu (jak zwykle długiego), autor skupia się na analizie ruchów społecznych. „Niniejszy tekst koncentruje się na mechanizmach konstruowania komunikatów przez szczególny typ aktorów społecznych, których rola rośnie nie tylko w państwach autorytarnych, lecz także w reżimach demokratycznych. W porównaniu z innymi aktorami zbiorowymi, ruchy społeczne są szczególnie uzależnione od komunikacji w sferze publicznej.” (s.49).

Podsumowując tą może nieco przydługą recenzję (co wynika z obszernego materiału dostarczonego przez kandydata), chciałbym z całym przekonaniem stwierdzić, iż moim zdaniem dr Artur Lipiński spełnia – i to w stopniu bardzo wysokim – wymogi ustawowe przewidziane obecnie dla uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce. Przedstawiony do oceny dorobek naukowy (podobnie jak dydaktyczny czy organizacyjny) jest nie tylko bardzo bogaty ilościowo, ale także istotny i cenny pod względem merytorycznym. W dorobku Kandydata – zarówno wśród prac wskazanych jako osiągnięcie naukowe, jak i wśród pozostałych artykułów i fragmentów prac zbiorowych opublikowanych po doktoracie – znajduje się dużo tekstów anglojęzycznych (też kilka po niemiecku czy rosyjsku), również opublikowanych w renomowanych zagranicznych wydawnictwach. Warto podkreślić także umiejętność stawiania przez dr Lipińskiego ważnych pytań badawczych. Często postawienie dobrego pytania jest nawet ważniejsze (i trudniejsze) niż znalezienie na nie dobrej odpowiedzi. Można by natomiast popracować w przyszłości nad stylem i językiem narracji, który niejednokrotnie jest dosyć trudny i mało komunikatywny. Przypominam sobie, choć było to już ponad 20 lat temu, jak Prof. Jerzy Szacki w recenzji mojej książki habilitacyjnej (nadesłał recenzję jako pierwszy z czterech recenzentów) podkreślił między innymi styl narracji pisząc, iż przeczytał moją książkę z przyjemnością. Nie wątpię, iż przy kolejnym szczeblu kariery Kandydata

także i w recenzjach jego kolejnych książek, artykułów czy fragmentów prac zbiorowych może pojawić się podobny wątek – czego oczywiście dr Arturowi Lipińskiemu szczerze życzę. Oczywiście zawarte w recenzji (nieliczne zresztą) uwagi krytyczne nie obniżają generalnie bardzo wysokiej oceny dorobku Kandydata, a wynikają raczej z obowiązków recenzenta i mają za zadanie wykazać, iż recenzent starał się jak najlepiej wywiązać z powierzonego sobie zadania.

A handwritten signature in blue ink, reading "Artur Lipiński". The signature is written in a cursive style with a large, stylized initial "A".